

УДК 811.161.2'373-32.09:159.937.51
 DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/55-1-21>

Олена АНТОНЮК,
 orcid.org/0000-0002-3892-7149
 кандидат філологічних наук, доцент,
 доцент кафедри української мови, теорії та історії української і світової літератури
 Донецького національного університету імені Василя Стуса
 (Вінниця, Україна) antoniuk@donnu.edu.ua

Ольга ОЛЕКСАНДРЕНКО,
 orcid.org/0000-0001-5338-0965
 студентка II курсу магістратури кафедри української мови,
 теорії та історії української і світової літератури
 Донецького національного університету імені Василя Стуса
 (Вінниця, Україна) oleksandrenko.o@donnu.edu.ua

ХРОМАТИЧНІ КОЛЬОРАТИВИ В ОПОВІДАННЯХ ЄВГЕНА ГУЦАЛА (НА ОСНОВІ ЗБІРКИ «СКАЖЕНИЙ ЧОРНОБИЛЬСЬКИЙ СОБАКА»)

Кольоративи становлять окрему своєрідну групу лексики української мови, що відіграють важливу роль у процесі пізнання і засвоєння навколишньої дійсності, а також є носіями символічного змісту у текстах художньої літератури. Актуальним аспектом вивчення кольоративів є аналіз їх у мові фольклору та художньої літератури, бо саме в поетичній мові ці номінативи є естетично маркованими, вирізняються багатством семантичних відтінків і виконуваних функцій.

Починаючи з кінця XX століття і до сьогодні, з'явилося досить багато напрацювань у сфері вивчення кольороназв як специфічної групи лексики ідіостилів окремих митців (В. Стефаніка, М. Коцюбинського, М. Хвильового, Б.-І. Антонича, М. Зерова, Б. Лепкого, О. Олеся, В. Поліщука, Л. Костенко, П. Загребельного, О. Гончара та інших). Кольороназви у творчості Є. Гуцала об'єктом спеціальних розвідок ще не були.

Барволексеми поділяються на дві групи, – ахроматичні (чорний, білий і сірий) та хроматичні (весь спектр інших кольорів, утворених шляхом поєднань червоного, синього і жовтого). Номінативи другої групи стали для нас об'єктом дослідження. У збірці для дітей Євгена Гуцала «Скажений чорнобильський собака» репрезентовано кілька мікрополів хроматичних барволексем, а саме: мікрополе на позначення червоного кольору та його відтінків; мікрополе назв синьої барви та її відтінків; мікрополе назв на позначення блакитного кольору та його відтінків; мікрополе назв жовтого кольору та його відтінків; мікрополе на позначення зеленого кольору та його відтінків.

Кольороназви, уживані в художньому мовленні Євгена Гуцала, є одним із потужних засобів впливу на читачів. Це різнобарвний світ дитинства, втілений у слові. Кольоронайменування характеризують об'єкти як прямо, так і через різні асоціації. У кожному мікрополі барволексем можуть вживатися у загальнономовних значеннях, прямих та переносних; їх смислове навантаження може розкриватися контекстуально, метафорично чи символічно. Функцію кольороназви можуть виконувати різні частини мови, але найчастіше це прикметники, іменники та дієслова.

Ключові слова: кольоратив, хроматизми, мікрополе, асоціативне поле.

Olena ANTONIUK,
 orcid.org/0000-0002-3892-7149
 Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
 Associate Professor at the Department of the Ukrainian Language,
 Theory and History of Ukrainian and World Literature
 Vasyl' Stus Donetsk National University
 (Vinnytsia, Ukraine) antoniuk@donnu.edu.ua

Olga OLEKSANDRENKO,
 orcid.org/0000-0001-5338-0965
 Second Year Master's Student at the Department of the Ukrainian Language,
 Theory and History of Ukrainian and World Literature
 Vasyl' Stus Donetsk National University
 (Vinnytsia, Ukraine) oleksandrenko.o@donnu.edu.ua

CHROMATIC COLORATIVES IN THE STORIES OF YEVEN HUTSAL (BASED ON THE COLLECTION “RABID CHERNOBYL DOG”)

Coloratives are a separate, unique group of the vocabulary of the Ukrainian language, which plays an important role in the process of learning and assimilating the surrounding reality, additionally bearing symbolic content in the texts of fiction. An actual aspect of the study of coloratives is the analysis of their role in language of folklore and fiction, because

these nominatives are aesthetically marked in the poetic language, distinguished by a variety of semantic undertones and performed functions.

Starting from the end of the 20th century and up to today, quite a lot of scientific work has appeared in the field of studying coloratives as a specific group of vocabulary of idiom styles in the works of individual artists (V. Stefanyk, M. Kotsyubynskyyi, M. Khvylovy, B.-I. Antonych, M. Zerov, B. Lepky, O. Oles, V. Polishchuk, L. Kostenko, P. Zagrebelny, O. Gonchar and others). Color names in Ye. Hutsal's works have not yet been the object of special research.

Coloratives are divided into two groups – achromatic (black, white and gray) and chromatic (the whole range of other colors formed by combinations of red, blue and yellow). Nominatives of the second group became the object of our research. Nominatives of the second group became the object of our research. In Yevhen Hutsal's collection for children "Rabid Chernobyl Dog" several subdivisions of chromatic coloratives are represented, in particular: a subsection of names for color red and its shades; subsection of the names for color blue and its shades; subsection of names for color blue color and its shades; subsection of names for color yellow and its shades; subsection for color green and its shades.

Color names used in Yevhen Hutsal's artistic speech are one of the powerful means of influencing readers. This is the colorful world of childhood embodied in words. Coloratives characterize the object both directly and through various associations. In each subsection, the coloratives can be used in common language meanings, direct and figurative; their semantic tension can be revealed contextually, metaphorically or symbolically. The function of colorative can be performed by various parts of speech, but most often they are represented with adjectives, nouns, and verbs.

Key words: colorative, chromaticism, subsection, associative field.

Постановка проблеми. Кольоративи становлять окрему своєрідну групу лексики української мови, що зараз всебічно вивчаються в аспекті багатьох гуманітарних наук, оскільки відіграють важливу роль у процесі пізнання і засвоєння навколишньої дійсності, а також є носіями символічного змісту в текстах художньої літератури. Індивідуальні знання про кольори як такі, про їх значення формуються на підсвідомому рівні, і, як зазначає В. Жайворонок, на людську особистість як частку етноспільноти, на її індивідуальні смаки, уподобання у сфері кольоросимволіки великий вплив чинять національні естетичні традиції – фольклорні, обрядові, мистецькі (Жайворонок, 2007: 55). У свою чергу письменник, будучи носієм ментальності того чи того народу, у своїх творах використовує усю палітру кольороназв для емоційно-оцінного пізнання світу читачем, а також усвідомлення себе як носія мовної національної картини світу. На думку багатьох дослідників, актуальним аспектом вивчення кольоративів є аналіз їх функційних особливостей у мові фольклору та художньої літератури, бо саме в поетичній мові кольороназви є естетично маркованими, вирізняються багатством семантичних наповнень і виконуваних функцій. **Актуальність** нашої розвідки зумовлена відсутністю в українському мовознавстві системного дослідження кольоративів як одного із чинників формування ідіостилю Євгена Гуцала.

Аналіз досліджень. Кольоративи загалом, а також їх семантика, структура, функціонування у текстах художньої літератури зокрема, є предметом наукових розвідок багатьох учених. Так, О. Гапченко, досліджуючи семантику кольорів та їхнє сприйняття людиною, доводить, що розуміння психологічних особливостей власне кольорів і назв, які їх виражають, сприяє правильному добору мовних одиниць. О. Дзівак пропонує класифікацію кольоро-

назв за ступенем сполучуваності кольорів. А. Іншаков розробляє теоретичні засади дослідження назв кольорів. В. Жайворонок в аспекті етнолінгвістики аналізує кольоросимволіку українського етносу.

Починаючи з кінця ХХ століття і до сьогодні, з'явилося досить багато напрацювань у сфері вивчення кольороназв як специфічної групи лексики окремих ідіостилів. Так, І. Бабій на матеріалі малої прози В. Стефаніка, М. Коцюбинського, М. Хвильового аналізує семантику, структуру та стилістичні функції назв кольорів у сучасній українській мові; Т. Ковальова вивчає лексико-семантичні поля назв кольорів у художньому мовленні українських поетів Б.-І. Антонича, М. Зерова, Б. Лепкого, О. Олеса, В. Поліщука, М. Хвильового; Г. Губарева характеризує лексико-семантичне поле кольоративів у мовній картині світу Ліни Костенко; Л. Супрун на матеріалі творів О. Гончара, П. Загребельного та М. Стельмаха розглядає семантику і прагматику назв кольорів в українському романному тексті середини та другої половини ХХ ст.; О. Строкаль присвячує свою розвідку поезії кольороназв, що побутують у творах А. Мойсієнка; С. Горожанова розглядає кольороназви як елемент ідіостилю М. Хвильового тощо. Кольоронайменування у творах Євгена Гуцала ще не були об'єктом спеціального вивчення. На сьогодні відомі окремі розвідки у цій царині. Так, О. Брайко на основі малої прози письменника доводить, що кольороназви наділені помітним виражальним потенціалом, С. Шуляк зосереджується лише на чорній і сірій барві, а Г. Калантаєвська розглядає такі назви в поєднанні з художньою передачею звуків, смаків і запахів.

Мета статті – дослідити особливості функціонування лексики на позначення кольорів у творах для дітей Євгена Гуцала.

Матеріал дослідження – прозові тексти Євгена Гуцала, уміщені у збірці оповідань для дітей «Скажений чорнобильський собака» (2014).

Виклад основного матеріалу. Євген Гуцало – талановитий письменник, у доробку якого твори різних жанрів, але найбільший інтерес для нас становлять оповідання для дітей, оскільки в них живописно передаються зміни настроїв і почуттів людини на тлі мальовничої природи, яка завжди була для автора особливим елементом натхнення. Саме завдяки такій рисі, як вміння малювати словами про звуки, смаки, кольори, його твори привернули увагу І. Дзюби, М. Слабошпицького, М. Жулинського, О. Поліщука та ін. (Калантаєвська, 2012: 136). Не дивно, що за часів діяльності шістдесятників, до яких свого часу належав і Є. Гуцало, про нього говорили як про письменника, що здатен надати природі особливих тонів. Його талант тонко відчувати кожен її порух, кожен звук і кожен барву, якнайкраще втілюється в оповіданнях (Хороб, 2013: 199).

Проблема тлумачення кольоративів полягає в тому, що вчені й досі не знайшли спільного рішення щодо універсального значення цих лексем, а тому наразі не існує єдиного поняття, за яким можна було б орієнтуватися в наукових пошуках. Є ряд термінів, що так чи інакше позначають їх, але називаються по-різному. Серед них А. Іншаков наводить такі найуживаніші: *кольоратив, кольороназва, кольоронім, кольоропозначення, кольоронайменування, колірний термін, колірний епітет, назва кольору, ім'я кольору, колірний прикметник, кольористична лексика, хроматизм, okazіоналізм-хроматонім* (Іншаков, 2013: 189). Поширеним явищем, за нашими спостереженнями, є вживання найменувань зі словом «барва», як-от: *барволексема, барвоназва* тощо. У своїй роботі вважаємо за доцільне використовувати декілька номінативів, оскільки це допоможе уникнути вербальних повторень і сприятиме актуалізації проблеми їх визначення.

Ще одне проблемне питання, яке варто окреслити, стосується виділення основних колірних термінів. Учені пропонують різноманітні варіації, що знаходять у наукових колах як прихильників, так і критиків. У західній науковій традиції прийнято брати за основу класифікацію Б. Берліна і П. Кея, яка включає одинадцять кольороназв: чорний, білий, червоний, жовтий, зелений, синій, коричневий, сірий, фіолетовий, помаранчевий, рожевий (Гапченко, 2003: 82). Це своєрідні універсали, що існують у багатьох мовах на приблизно однакових позиціях, адже їх вважають елементарними у фрагментарному пізнанні світу людиною з прадавніх часів. Поступово їхні грані розмилися, і зараз вони виступають в ролі абстрактної лексики (Семашко, 2011: 354).

Єдине, у чому вчені достеменно дійшли згоди, – затвердили поділ барволексем на дві групи, – ахроматичні (чорний, білий і сірий) та хроматичні (увесь спектр інших кольорів, утворених шляхом поєднань червоного, синього і жовтого) (Іншаков, 2013: 190). Власне назви другої групи й стали для нас об'єктом дослідження.

Примітно, що семантичне поле кольоративів характеризується динамізмом, оскільки з розвитком людства з'являються нові відтінки кольорів, і відповідно постає потреба їх називання. Цей процес може відбуватися шляхом запозичень нових термінів, а також на метафоричному рівні, коли барва зіставляється з якимось предметом, перебираючи на себе його властивості (Семашко, 2011: 354).

Погоджуємося з думкою, що для кожного окремо взятого народу фізичне розмежування кольорового спектру становить визначну роль у називанні барв. Візуальне сприйняття в усі часи формувалось на тлі предметно-естетичних властивостей навколишньої дійсності і підкріплювалось рядом асоціативно-емоційних зв'язків, тому можна говорити про деяку суб'єктивність з боку представників конкретних суспільств, об'єднаних спільним досвідом (Семашко, 2011: 353).

Для української мовно-колірної моделі характерним є те, що до неї входять як давні слов'янські назви, так і запозичення з інших мов (Семашко, 2011: 352). Усі вони перебувають у відкритому стані, тому що можуть зазнавати змін, втрачаючи свою цінність, вагомість у певний період часу, або ж, навпаки, переходять до частіше вживаних і займають вищу позицію щодо решти. Так, в українській мові досить міцно закріпилися кольоропозначення, як-от: фіолетовий, жовтогарячий, вишневий тощо (Іншаков, 2013: 191). Це пов'язано з тими реаліями, які оточують нас щодня і, відповідно, вимагають ширшого застосування слів для їх позначення у мовленні.

Грунтовно щодо розмежування кольоративів на основні та другорядні вважаємо позицію О. Дзівак, яка здійснила поділ усіх кольороназв на дві групи: «ядро» і «периферію». До першої належать ті слова, що не є вмотивованими з боку носіїв сучасної української мови і які колись позначали буденні явища і предмети природи (Дзівак, 1975: 30). Ця теорія нагадує про базові колірні терміни Б. Берліна і П. Кея, але, зважаючи на культурні надбання нашого народу, має деяку відмінність колірних кодів. Яскравим прикладом є розмежування в українській мові на синій і блакитний, що не властиво, до прикладу, англійській. До другої групи належать опосередковані назви, які стосуються безпосередньо предметів дійсності,

а також аналогії, запозичені з інших мов (Дзівак, 1975: 30). По суті, основні кольороназви постають центральними, що утворюють решту відтінкових значень. Схожу концепцію висловив й А. Кристенко, згідно з якою слова з «ядра» вважаються непохідними, тобто, сталими, а інші – похідними, що семантично розташовуються навколо стрижневих (Іншаков, 2013: 191). Сюди ж можна додати погляди О. Дзівак про асоціативні ряди кольороназв. Дослідниця розмежує їх на три класи: з максимально широким, середнім і мінімальним асоціативним полем. Інакше кажучи, увесь кольоровий спектр починається з «ядра» і плавно розповсюджується у «периферії», відповідно утворюючи в думках людини сильніші або слабкіші асоціації. Н. Науменко наводить шляхи творення відтінкових назв від основних барв в українській мові: білої, чорної, червоної, жовтої, синьої, зеленої і блакитної (Науменко, 2000: 43).

Але якими б різноманітними не були кольоративи, відомо одне – усі вони так чи інакше впливають на людину, її уявлення, емоції, почуття. Тому письменник заздалегідь продумує їхнє значення, що базується на загальній художній меті твору, його індивідуальному авторському стилі і власних естетичних уподобаннях (Хороб, 2013). І саме компонент барволексеми у творчості письменника викликає чималий інтерес для науковців, адже дозволяє простежувати не лише національні мовні особливості, а й мисленнево-почуттєву сферу життя митця.

У збірці Євгена Гуцала «Скажений чорнобильський собака» репрезентовано кілька мікрополів хроматичних барволексем.

Мікрополе назв червоного кольору зреалізоване через кольористичну назву *червоний*, що в прямому значенні вживається не надто часто, зокрема, коли йдеться про цілком звичні явища, як-от: *червоні маки* («Березовий сік»), *червоне сонечко* («В гості до білого світу»). Хоча в другому випадку значення цієї лексеми розкривається у контексті речення, в якому йдеться про комаху. Для посилення емоційності автор інтенсифікує кольорову ознаку шляхом збільшення контрастності через порівняння червоного кольору з вишневим: «Господи, та це ж не рушник, а біда моя, це мука моя. Подивись, Дениску, який узор, які квітки повишивано. Оці *червоні* аж горять, ці *вишневі*...» («Дениско»); червоного з мідно-кривавим: «Ось уже й *червоні* корови стали *мідно-кривавими*...» («Чечір-вечір»). Меншу насиченість барви передає лексема з неповним виявом кольорової ознаки: «Око те в нього (*коня) було велике й *червонясте*, сумне...» («Дениско»). У такій барвоназві зреа-

лізується сема «тьмянний», «неяскравий», що безпосередньо характеризує хворобливий стан тварини. Є в оповіданнях і варіант кольортиву-дієслова, який досить поширений у вжитку українців, бо означає сором'язливість природи незалежно від віку: «І *Надійка почервоніла*, бо від сорому кров несподівано прилила до щік» («Дикі гуси»), «*Ніна Семенівна злегка почервоніла*...» («Єгипетський гусак»). Частовживаним є іменник, який ми розуміємо буквально як червоно-рожеві плями на щоках, викликані внаслідок хвилювання: «*Й, можливо, хміль у повітрі бродить, бо чого б ото раптово завирувала в Дениска кров, запашили рум'янцем щоки, затріпотіло серце?*» («Дениско»).

Мікрополе назв червоного кольору розширюється за рахунок відтінкових кольороназв. Зокрема, вони увиразнюють густо-червоний небокрай: «*Вплив (кінь*) із диму, вже чітко виднів на тлі низесенької багрової смужки при обрії*...» («Відблиски на обличчі»); плинність пір року в образі листочка, що грає барвами в повітрі: «*Один зривається і, поблискуючи то жовтими, то багрецевими боками, навскіс летить на галяву, кружляючи*...» («Дениско»); химерність комах: «...*білий, із темно-гарячими цятками на крилах, метелик*» («Дениско»). Вдало підібрана кольороназва з натяком на віднесеність до української мовної картини світу, до складу якої входить слово «калина», що символізує життєдайну енергію і красу (Енциклопедичний словник, 2015: 236-237): «*білий півень з калиновим гребенем*» («Скажений чорнобильський собака»). Автор також застосовує індивідуальний художній підхід для описів об'єктів природи: «*Вони сиділи окрай поля поміж кущами шипшини, гілля якої було рясно обнизане кораловими ягодами*» («Дикі гуси»). Як бачимо, у цих назвах репрезентована сема «насичений», «густий».

Хоч рожевий колір не вважають одним із основних в українській мовній традиції, проте він органічно вплетений в оповідання Є. Гуцала як менш інтенсивний щодо червоного, наприклад, в описі квітки: «...*пелюстки якої були наполовину рожеві, наполовину жовті*...» («Дениско»). Своєрідними й дещо семантично пом'якшеними є кольороназви, використовувані письменником для опису частин тіла, насичених кров'ю: у собаки – «*Пальма, висолопивши рожевого язика*...» («Скажений чорнобильський собака»), у дитини, яку вкусила ворона – «...*мізинець, зарожевлений кров'ю*» («Дениско»).

Мікрополе назв синьої барви у творах Є. Гуцала репрезентоване багатю за значенням колірною

лексикою. Оскільки в мовній картині світу українців синій колір асоціюється з небом і водою, то й у художньому світі Є. Гуцала простежується ця традиція. Небеса змальовуються як частина реального світу: «в небі **синім**» («Єгипетський гусак»); як тло для розкриття інших образів: «на тлі **синього неба**» («В гості до білого світу»), «Пролітали в **синьому** небі лелеки...», «...в оцю **синю** безодню над нашою хатою...» («Камінчик, знайдений у садку»). Як бачимо, у таких кольороназвах зреалізовані семи «чистий», «безхмарний», «глибокий». А от у порівняльній конструкції «...небо – наче **синє** море штормить у безмежній високості, на деревах бруньки бубнявють, <...>. Весна!» («Скажений чорнобильський собака») через ідіому *синє море* репрезентована сема «пробудження».

Колір води зачаровує своєю глибиною, він відбиває щоразу різну насиченість, наприклад: «ясно **засиніла** озерна вода», «...а коли дивитись туди, на середину озера, то наче аж **синіша**» («Дениско»). Такий прийом збільшення, посилення інтенсивності дозволяє детальніше змальовувати картину природи, яку уявляє автор. Крім того, можна відчутти зміну настрою героя художнього твору: якщо у першому випадку відчувається піднесеність, радість, то в другому – деяка настороженість, таємничість.

Не менш майстерно Є. Гуцало описує інші явища природи за принципом антропоцентризму, що є характерним для його творів (Пасік, 2011: 362): «Просто над їхніми головами раптово затремтіла біла, з **синюватим** одсвітом, блискавка...» («Дениско»). А ось він передає ніжність світанку через образ миролюбного птаха: «...уже **синій** ранок усівся на підвіконні сумирним лагідним голубом» («Зелений папуга»); додає картині зимової ночі значення тягучості «...вони вже в полі, посеред **густо-синьої** темряви, що розіллялась по білих снігах» («Дениско»). Як бачимо, для кольороназв, наведених у двох останніх прикладах, характерною є сема «час», бо і настання ранку, і тягучість ночі має у Є. Гуцала своє забарвлення.

Особливого звучання синього кольору в оповіданнях подільського письменника набуває царство флори. Бачимо у нього галявину з цикорієм: «...найрясніше росло **синіх** Петрових батогів...» («В гості до білого світу»), що також метафорично втілюється в іншому образі: «На бігу хотів зірвати петрів батіг, але тільки шморгнув, і на долоні zostалися пелюстки, та ще здалося, що навколо обшмуляного стебла тане **синій** димок» («Чечірвечір»). Зустрічаємо вбогий цвіт невідомої рослини, про який автор так і говорить: «...над **блідо-синіми**, жалюгідненькими очками якоїсь пізньої

квіточки-бур'янинки...» («Відблиски на обличчі»). Цікавий перифраз використовує Є. Гуцало, романтизуючи очі дівчинки: «Радість у її очах мала **синій колір** волошок, на яких іще не протряхла роса» («Дикі гуси»). А ось тут письменник додає власний епітет для посилення враження від спостереження за природою: «**густо-синього кольору** лаптий ряст» («Скажений чорнобильський собака»), оскільки ця рослина має зазвичай квіти білого, жовтого, червонуватого або фіолетового кольору.

Мікрополе назв на позначення блакитного кольору представлено рядом лексем з позитивною конотацією. Так, блакитний колір насамперед асоціюється з чистим, ясным небом (Хороб, 2013). У творах Є. Гуцала відчувається якась надзвичайна легкість, коли він вживає кольоратив блакитного для зображення неба: «**блакитних** небес» («Дикі гуси»), «Вони летіли жадібними очима в **блакитні** безмежжя над полями...», «...він вглядався в **сиво-блакитну** далину понад гаєм...» («Дикі гуси»). Один з його героїв навіть семантично ширше розглядає небеса, об'єднуючи в їх поняття також птахів, які в ньому літають, тощо: «...весь цей **зелений та блакитний** світ пригорнув би до себе, – пригорнув би з усіма звірами, людьми, пташками й деревами» («Дениско»). Не лише синіми, а й блакитними, знову ж таки, є польові квіти: «**блакитні** волошки» («Березовий сік»). Приємні емоції викликає в хлопчика пам'ять про безтурботні часи дитинства, що втілюються в образі диму: «Десь у глибокому дитинстві, у найдальших надрах пам'яті, котиться й котиться дим... **Блакитний, неспішний, він** стелється вусібіч низько, наче гнітить його безмежне прозор'я вгорі» («Відблиски на обличчі»). Іноді автор називає предмети за їх властивостями, як-от: «**блакитний** папірець» («Інопланетянин»). Вдало змішує він і відтінки, адже в природі часом бувають цікаві комбінації, що якнайкраще передають потрібне забарвлення: «...від річки поміж осоки стелється рукав з **блакитно-зеленою** водою...» («Скажений чорнобильський собака»).

Жовтий колір зреалізовується у мікрополі назв, що у збірці переважно позначають реальні явища і предмети, але при цьому має здебільшого позитивні конотації, пов'язані із сонячним світлом, радістю й теплом. Так, весняні атрибути природи навіюють приємні спогади: «Ввижаються тобі **жовті** пухнасті котики на вільсі, **коричневі** котики на березовому гіллі, пригадується, який смачний був березовий сік минулорічної провесни й позаминулорічної» («Березовий сік»). Досить часто жовтий є показником настання осені (Науменко, 2014: 88): «**листя жовте**» («Дениско»), «...гайок

од **жовтілого** листя посвітлів...» («Дениско»), «на **прижовклій** траві» («Дикі гуси»), «в **жовтні**» («Дениско»). Крім того, цей колір допомагає виразити барвистість довколишнього світу: «*Ото хвіст **зелений**, а груди вже **голубі** чи **жовті** – ну як тут одірвати очі, як не здивуватись!*» («Зелений папуга»); акцентувати на якійсь речі: «*чоловік у **жовтій** шкірній куртці*» («Дикі гуси»).

Жовтий може також асоціюватися зі старістю як людини: «*А очі наче ще глибше позападали, виглядають із **жовтих** провалів метушливими ховрашками*» («Дениско»), так і предмета побуту, що вже втратив свою білизну: «*Зрештою, дістає баба Рузина зі скрині **пожовтілу** полотняну сорочку...*» («Дениско»). Як бачимо, тут чітко вираженою є сема «старий» (у значенні «похилий вік» щодо людини та «не новий», «давно вживаний» щодо предмета). Для позначення явищ природи автор вживає кольоролексеми, що реалістично їх характеризують: «*на **жовтому** піщаному дні*» («Скажений чорнобильський собака»), «*Ось глину білу продають, ось лежать купи **жовтої***» («Зелений папуга»). А щоб виразити образ осіннього вечора, образ вогнища, яке розпалювали на вигоні, письменник метафорично перетворює вогонь на художника, що виграє своїм світлом: «*Лиця їхні то примеркають, то полум'я вимальовує їх **жовтизною**...*» («Відблиски на обличчі»).

Більш насиченим щодо жовтого є оранжевий колір, який відносно рідко використовується в оповіданнях збірки «Скажений чорнобильський собака». Зокрема, ця барва передає ознаку оперення птаха: «*А ще які є папуги? Ну, є **оранжеві***» («Зелений папуга»); та предметів, що потребують особливої уваги з боку читача: «***оранжева** машина*» («Дикі гуси»), «*І раптом згадує про оту **оранжеву** пластинку, на якій випалено: «Галю, я тебе люблю»*» («Інопланетянин»).

Мікрополе на позначення зеленого кольору та його відтінків репрезентоване рядом кольороназв, виражених прикметниками, іменниками, дієсловами. Зеленими є тварини: «***зеленого** папугу*» («Зелений папуга»), «*І, мабуть, копався в копанці, бо сам схожий на **зелену** жабу*» («Березовий сік»); та всілякі рослини: «*Вусатий **зелений** колосок пшениці...*» («В гості до білого світу»), «*їхне (*кущів) **зелене** шмаття...*» («Дениско»), «*...поміж **зеленкуватими** житніми стеблами...*» («Дениско»). Особливої уваги заслуговує образ природи, де буквально кожний описаний об'єкт купається в зелених шатах: «*Ось і ліс на **зелених** горбках...*» («Скажений чорнобильський собака»), «*...і кора набубнявіла **яскравою зеленавістю** – начебто Дениско понамальовував її такою, давши надміру **зеленої фарби***»

(«Дениско»), «*Й чого це воно все так – росте, **зеленіє**, літає, гойдається, світиться?*» («Дениско»). Майстерно описує письменник її перемену в різний час доби: «*Коли повертався додому, то в балочці вже смеркало. Потемніла вона густою **зеленню**...*»; а також після бурхливої стихії: «*М'яке після грози повітря – свіже й ніжне. **Зелень** навкруги помолодшала...*» («Дениско»). Як бачимо, основними семами, що реалізуються в цьому мікрополі, є семи «живий», «свіжий».

Цікавим для нас видаються кольороназви на позначення неспілих яблук. Вважаємо, що автор застосовує їх для того, аби виразити психічний стан героїв, показати їх ставлення до певних реалій. Варто лише порівняти, як відбувається смисловий зв'язок між лексемами в одних і тих же оповіданнях: «*Спробував – кислі, аж зуби ламає. Але то не дивно, що кислі, бо ж **зелені** зовсім*», «*... зовсім **зеленькі**, завбільшки з голубине яйце*», «*...уже й **зеленушки** поз'являлись*» («Дениско»); «*Іван мовчав, і в горлі було давко, ніби од весняного **зеленого** яблука*», «*Те сонечко зненацька так розчулило його, що весняне **яблуко-зеленуха** стало ще давкішим*» («Чечір-вечір»).

Цікавим є також кольоратив, за допомогою якого розгортається цілий асоціативний ряд для характеристики вигляду березового соку, що змінюється впродовж часу: «*У скляній банці, мало не по вінця, зібралася **зеленкувата** збухтіла рідина*», «*...з якої зараз тече не так сік, як щось в'язке й **зеленкувато-каламутне***» («Скажений чорнобильський собака»). Ще одним поширеним випадком, для якого використовується подібна барволексема, є зображення інопланетних створінь: «*Худий і високий, до двох метрів, на лиці – **зелений і фіолетовий**, руки висять за коліна*» («Інопланетянин»). Тут можемо принагідно зауважити, що це також єдиний епізод, коли в аналізованій збірці оповідань засвідчена кольороназва «фіолетовий».

Висновки. Кольороназви, уживані в художньому мовленні Євгена Гуцала, є одним із потужних засобів впливу на читачів. Це різнобарвний світ дитинства, втілений у слові. Кольороназвування характеризують об'єкт як прямо, так і через різні асоціації. У кожному мікрополі барволексеми можуть вживатися у загальномовних значеннях, прямих та переносних; їх смислове навантаження може розкриватися контекстуально, метафорично чи символічно. Функцію кольороназви можуть виконувати різні частини мови, але найчастіше це прикметники, іменники та дієслова. Подальші наші дослідження можуть стосуватися ахроматичних кольоративів, які є невід'ємною частиною ідіостилю письменника.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гапченко О. А. Кольоропозначення в українській мові (психолінгвістичний аспект). *Українське мовознавство: Міжвід. наук. зб. Вип. 25. К., 2003. С. 81-85.*
2. Гуцало Є. П. Скажений чорнобильський собака: Вибрані твори. К. : Знання, 2014. 221 с.
3. Дзівак О. М. Про систему назв кольорів у сучасній українській літературній мові. *Українське мовознавство: наук. зб. Вип. 3. К. : Вид. об'єдн. «Вища школа», 1975. С. 25-31.*
4. Енциклопедичний словник символів культури України / за заг. ред. В. П. Коцура, О. І. Потапенка, В. В. Куйбіди. 5-е вид. Корсунь-Шевченківський: ФОП Гаврищенко В. М., 2015. 912 с.
5. Жайворонок В. В. Українська етнолінгвістика: Нариси: Навч. посіб. К. : Довіра, 2007. 262 с.
6. Іншаков А. Є. Теоретичні засади дослідження колірної лексики в мовознавстві. *Філологічні студії. Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету*. 2013. Вип. 9. С. 188-195. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/PhSt_2013_9_30.
7. Калантаєвська Г. П. Передача кольору, звуку, смаку і запаху як засіб творення настрою в оповіданнях Є. Гуцала. *Філологічні трактати*. 2012. Т. 4. № 4. С. 136-142.
8. Науменко Н. В. Залежність образності кольороназви від її словоформи. *Наукові записки. Філологічні науки*. Т. 18. 2000. С. 43-45.
9. Науменко О. В. Колірні уподобання як складова індивідуального стилю письменника та перекладача. *Молодий вчений*. 2014. № 2 (05). С. 87-89. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2014_2%2805%29_20.
10. Пасік Н. М. Естетика моделювання візуальних образів у художньому мовленні Євгена Гуцала. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, серія 10. Проблеми граматики і лексикології української мови*. Вип. 8. 2011. С. 360-364.
11. Семашко Т. Ф. Проблема визначення статусу кольоропозначень як лінгвістичних одиниць. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 10 : Проблеми граматики і лексикології української мови*. 2011. Вип. 7. С. 352-356. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_10_2011_7_81.
12. Хороб М. Людина й природа у просторі малих епічних форм Євгена Гуцала. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія : Філологія. Соціальні комунікації*. 2013. Вип. 1. С. 199-204. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuufilol_2013_1_41.

REFERENCES

1. Hapchenko O. A. Koloropoznachennia v ukrainskii movi (psykholinhvistychnyi aspekt) [Color coding in the Ukrainian language (psycholinguistic aspect)]. *Ukrainske movoznavstvo: Mizhvid. nauk. zb. Vyp. 25. K., 2003. S. 81-85. [in Ukrainian]*.
2. Hutsalo Ye. P. Skazhenyi chornobyl'skyi sobaka: Vybrani tvory [Rabid chernobyl dog: selected works]. K. : Znannia, 2014. 221 s. [in Ukrainian].
3. Dzivak O. M. Pro systemu nazv koloriv u suchasni ukrainskii literaturnii movi [About the system of color names in the modern Ukrainian language]. *Ukrainske movoznavstvo: nauk. zb. Vyp. 3. K. : Vyd. obiedn. «Vyscha shkola», 1975. S. 25-31. [in Ukrainian]*.
4. Entsyklopedychnyi slovnyk symboliv kultury Ukrainy [Encyclopedic dictionary of cultural icons of Ukraine] / za zah. red. V. P. Kotsura, O. I. Potapenko, V. V. Kuibidy. 5-e vyd. Korsun-Shevchenkivskyyi: FOP Havryshenko V. M., 2015. 912 s. [in Ukrainian].
5. Zhaivoronok V. V. Ukrainska etnolinhvistyka: Narysy [Ukrainian ethnolinguistics: Essays] : Navch. posib. K. : Dovira, 2007. 262 s. [in Ukrainian].
6. Inshakov A. Ye. Teoretychni zasady doslidzhennia kolirnoi leksyky v movoznavstvi [Theoretical principles of the study of color terminology in linguistics]. *Filolohichni studii. Naukovyi visnyk Kryvorizkoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu*. 2013. Vyp. 9. S. 188-195. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/PhSt_2013_9_30. [in Ukrainian].
7. Kalantaievska H. P. Peredacha koloru, zvuku, smaku i zapakhu yak zasib tvorennia nastroi u opovidanniakh Ye. Hutsala [The transfer of color, sound, taste and smell as a means of creating a mood in the stories of Ye. Hutsal]. *Filolohichni traktaty*. 2012. T. 4. № 4. S. 136-142. [in Ukrainian].
8. Naumenko N. V. Zalezhnist obraznosti koloronazvy vid yii slovoformy [The dependence of the color imagery on its linguistic form]. *Naukovi zapysky. Filolohichni nauky*. T. 18. 2000. S. 43-45. [in Ukrainian].
9. Naumenko O. V. Kolirni upodobannia yak skladova individualnoho styliu pismennyka ta perekladacha [Color preferences as a component of the individual style of the writer and translator]. *Molodyi vchenyi*. 2014. № 2 (05). S. 87-89. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2014_2%2805%29_20. [in Ukrainian].
10. Pasik N. M. Estetyka modeliuvannia vizualnykh obraziv u khudozhnomu movlenni Yevhena Hutsala [Aesthetics of modeling of visual images in artistic expression of Yevhen Hutsal]. *Naukovyi chasopys Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni M. P. Drahomanova, seriia 10. Problemy hramatyky i leksykologii ukrainskoi movy*. Vyp. 8. 2011. S. 360-364. [in Ukrainian].
11. Semashko T. F. Problema vyznachennia statusu koloropoznachen yak lnhvistychnykh odynyts [The problem of determining the status of color names as linguistic units]. *Naukovyi chasopys Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni M. P. Drahomanova. Seriia 10 : Problemy hramatyky i leksykologii ukrainskoi movy*. 2011. Vyp. 7. S. 352-356. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_10_2011_7_81. [in Ukrainian].
12. Khorob M. Liudyna u pryroda u prostori malykh epichnykh form Yevhena Hutsala [Man and nature in the space of small epic forms of Yevhen Hutsal]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu. Seriia : Filolohiia. Sotsialni komunikatsii*. 2013. Vyp. 1. S. 199-204. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuufilol_2013_1_41. [in Ukrainian].